

פרשת יתרו תשע"ז

יתרו למה בא

Sponsored by friends of David Wachs ז"ל in his memory
לעיי"נ דוד בן מרדכי שמואל ז"ל

שמות פרק י"ח

(א) וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ לְהֹן מִדֵּן חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי הוֹצִיא יְקֹנֶק אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: (ב) וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת צִפְרָה אֵשֶׁת מֹשֶׁה אַחֵר שְׁלוּחִיָּה: (ג) וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שָׂם הָאֱחָד גִּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ כְּנָעִי: (ד) וְשֵׁם הָאֱחָד אֶלְיָעָזָר כִּי אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיַּצִּלֵנִי מִחֶרֶב פְּרַעֲה: (ה) וַיָּבֵא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל מֹשֶׁה אֶל הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר הוּא חֹתֵן שֵׁם הַר הָאֱלֹהִים: (ו) וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה אֲנִי חֹתְנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלַיךְ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּה: (ז) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לְקֶרְאֵת חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיִּשְׂקָ לוֹ וַיִּשְׂאֲלוּ אִישׁ לַרְעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֵאוּ הָאֱלֹהִים: (ח) וַיִּסְפָּר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יְקֹנֶק לְפְרַעֲה וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֹת יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מִצְרַתֶּם בְּדַרְדָּר וַיַּצִּלֵם יְקֹנֶק: (ט) וַיַּחֲדֵף יִתְרוֹ עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְקֹנֶק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶצִּילוּ מִיַּד מִצְרַיִם: (י) וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ יְקֹנֶק אֲשֶׁר הֶצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פְּרַעֲה אֲשֶׁר הֶצִּיל אֶת הָעָם מִתַּחַת יַד מִצְרַיִם: (יא) עֲתָה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל יְקֹנֶק מִכָּל הָאֱלֹהִים כִּי בְדַבַּר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם: (יב) וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עִלָּה וּזְבָחִים לְאֱלֹהִים וַיָּבֵא אֶהָרֹן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאָכַל לֶחֶם עִם חֹתֵן מֹשֶׁה לַפְּנֵי הָאֱלֹהִים:

רש"י
(א) וישמע יתרו - מה שמועה שמע וּבא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק: יתרו - שבע שמות נקראו לו רעואל, יתרו, יתרו, חובב, חבר, קיני, פוטיאל. יתרו, על שם שיתר פרשה אחת בתורה (להלן פסוק כא) ואתה תחזה. יתרו לכשנתגייר וקיים המצות הוסיפו לו אות אחת על שמו. חובב שחשב את התורה. וחובב הוא יתרו, שנאמר (שופטים ד יא) מבני חובב חותן משה. ויש אומרים רעואל אביו של יתרו היה, ומה הוא אומר (שמות ב יח) ותבאנה אל רעואל אביהן, שהתינוקות קורין לאבי אביהן אבא. בספרי: חתן משה - כאן היה יתרו מתכבד במשה, אני חותן המלך ולשעבר היה משה תולה הגדולה בחמיו, שנאמר (שמות ד יח) וישב אל יתרו חותנו: למשה ולישראל - שקול משה כנגד כל ישראל: את כל אשר עשה - להם בירידת המן ובבאר ובעמלק: כי הוציא ה' וגו' - זו גדולה על כולם: (ב) אחר שלוחיה - כשאמר לו הקדוש ברוך הוא במדין (שמות ד יט) לך שוב מצרימה, (שם כ) ויקח משה את אשתו ואת בניו גוי ויצא אהרן לקראתו, (שם כז) ויפגשוהו בהר האלהים. אמר לו מי הם הללו. אמר לו זו היא אשתי שנשאתי במדין ואלו בני. אמר לו והיכן אתה מוליכן. אמר לו למצרים. אמר לו על הראשונים אנו מצטערים ואתה בא להוסיף עליהם. אמר לה לכי אל בית אביך, נטלה שני

בניה והלכה לה: (ד) ויצלני מחרב פרעה - כשגילו דתן ואבירם על דבר המצרי ובקש להרוג את משה, נעשה צוארו כעמוד של שיש: (ה) אל המדבר - אף אנו יודעין שבמדבר היו, אלא בשבחו של יתרו דבר הכתוב, שהיה יושב בכבודו של עולם ונדבו לבו לצאת אל המדבר, מקום תהו, לשמוע דברי תורה: (ו) ויאמר אל משה - על ידי שליח: אני חתנך יתרו וגו' - אם אין אתה יוצא בגיני צא בגין אשתך, ואם אין אתה יוצא בגין אשתך צא בגין שני בניה: (ז) ויצא משה - כבוד גדול נתכבד יתרו באותה שעה, כיון שיצא משה יצא אהרן נדב ואביהוא, ומי הוא שראה את אלו יוצאין ולא יצא: וישתחו וישק לו - איני יודע מי השתחוה למי, כשהוא אומר איש לרעהו, מי הקרוי איש, זה משה, שנאמר (במדבר יב ג) והאיש משה: (ח) ויספר משה לחתנו - למשוך את לבו לקרבו לתורה: את כל התלאה - שעל הים ושל עמלק: התלאה - למ"ד אל"ף מן היסוד של התיבה והתי"ו הוא תיקון ויסוד הנופל ממנו לפרקים, וכן תרומה, תנופה, תקומה, תנואה: (ט) ויחד יתרו - וישמח יתרו, זהו פשוטו ומדרשו נעשה בשרו חדודין חדודין, מיצר על איבוד מצרים, היינו דאמרי אינשי גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה: על כל הטובה - טובת המן והבאר והתורה. ועל כולן אשר הצילו מיד מצרים, עד עכשיו לא היה עבד יכול לברוח ממצרים, שהיתה הארץ מסוגרת, ואלו יצאו ששים רבוא: (י) אשר הציל אתכם מיד מצרים - אומה קשה: ומיד פרעה - מלך קשה: מתחת יד מצרים - כתרומתו לשון ריזוי ומרות היד שהיו מכבידים עליהם, היא העבודה: (יא) עתה ידעתי - מכירו הייתי לשעבר ועכשיו ביותר: מכל האלהים - מלמד שהיה מכיר בכל עבודה זרה שבעולם שלא הניח עבודה זרה שלא עבדה: כי בדבר אשר זדו עליהם - כתרומתו במים דמו לאבדם והם נאבדו במים: אשר זדו - אשר הרשיעו. ורבותינו דרשוהו לשון (בראשית כה כט) ויזד יעקב נזיד, בקדרה אשר בשלו בה, נתבשלו: (יב) עלה - כמשמעה שהיא עולה כליל: וזבחים - שלמים: ויבא אהרן וגו' - ומשה היכן הלך, והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד, אלא שהיה עומד ומשמש לפניו: לפני האלהים - מכאן שהנהנה מסעודה שתלמידי חכמים מסובין בה כאלו נהנה מזיו השכינה:

רמב"ן

(א) כבר - נחלקו רבותינו (מכילתא כאן), (זבחים קטז א) בפרשה הזאת. יש מהם אומרים כי קודם מתן תורה בא יתרו כסדר הפרשיות, ויש מהן שאמרו שאחר מתן תורה בא. וזה ודאי יסתייע מן הכתוב (פסוק ה) שאמר ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל משה אל המדבר אשר הוא חונה שם הר האלהים. הנה אמר שבא אליו בחנותו לפני הר סיני שחנן שם שנה אחת, וזה טעם אשר הוא חונה שם. ועוד, שאמר והודעת את חוקי האלהים ואת תורותיו (פסוק טז), שהם הנתונים לו בהר סיני. ועוד, כי כאן (פסוק כז) אמר וישלח משה את חותנו וילך לו אל ארצו, והיה זה בשנה השניה בנסעם מהר סיני, כמו שאמר בפרשת בהעלותך (במדבר י כט) ויאמר משה לחובב בן רעואל המדיני חותן משה נוסעים אנחנו, ושם כתוב ויאמר אליו לא אלך כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך, והיא ההליכה הכתובה בכאן וילך לו אל ארצו: ועוד הביאו ראייה ממה שאמר הכתוב (דברים א ו ז) ה' אלהינו דבר אלינו בחורב לאמר רב לכם שבת בהר הזה פנו וסעו לכם, ושם (בפסוק ט) נאמר ואומר אליכם בעת ההיא לאמר לא אוכל לבדי שאת אתכם, ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וגו' (שם טו), וזו עצת יתרו, ושם (בפסוק יט) כתוב ונסע מחורב, כי נסעו מיד. ואם כן נצטרך טעם למה מקדים הפרשה הזאת לכותבה בכאן. ואמר ר"א כי היה זה בעבור דבר עמלק, כי כאשר הזכיר הרעה שעשה עמנו עמלק וצוה שנגמלהו כרעתו, הזכיר שעשה לנו יתרו טובה, להורותינו שנשלם לו גמול טוב, וכשנבא להכרית את עמלק כמצוה עלינו שנוזהר בבני הקיני העומדים עמהם ולא נוסיפם עמם. הוא דבר שאול שאמר להם כן (ש"א טו ו): ועם כל זה אני שואל, על הדעת הזו כשאמר הכתוב וישמע יתרו כל אשר עשה ה' למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים, ולמה לא אמר ששמע מה שעשה למשה ולישראל במתן התורה שהוא מהנפלאות הגדולות שנעשו להם, כמו שאמר (דברים ד לב) כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים הנהיה כדבר הגדול הזה או הנשמע כמוהו, השמע עם קול אלהים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה ויחי:

שם משמואל שמות פרשת יתרו [שנה תרע"ב]

וישמע יתרו וגו' את כל אשר עשה וגו' וברשי"י מה שמיעה שמע ובא קריעת ים סוף ומלחמת עמלק, ובמכילתא ר' יהושע אומר מלחמת עמלק, ר' אלעזר המודעי אומר מתן תורה, ר' אליעזר אומר קריעת י"ס שמע ובא. ויש להבין הלא מפורש בכתוב ששמע את כל אשר עשה וגו' וא"כ מה קשיא להו ובמה פליגי:

ר"א המודעי אומר מ"ת שמע ובא, דהנה בישע"י (ס"ג) לוא קרעת שמים ירדת, ובתרגום וברד"ק שם שזה נאמר על מ"ת שהיתה אז קריעת שמים. והענין עפ"י"מ ששמעתי מכ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה דכמו שנאמר יהי רקיע בתוך המים, שהרקיע הנקרא שמים מבדיל בין המים העליונים למים התחתונים, כן הוא בכל עניני העולם העליון והעולם התחתון השמים מבדילים ביניהם ואינם מניחים את זה לבוא בגבול זה, עכ"ת"ד. וע"כ תורה שהיא מהעולם העליון וניתנה לעולם התחתון הוצרך לקרוע את השמים שתעבור מעולם העליון לתחתון, ולעומת שבעולם הכללי השמים מבדילין, כן הוא לעומתו באדם הפרטי דבר המפסיק בין השכל שהוא נגד העולם העליון, לבין הלב שהוא נגד העולם התחתון, והוא נקרא סגור הלב, ואינו מניח להארת השכל להלב, ובמ"ת שהיתה קריעת שמים בעולם הכללי כן נעשה באדם הפרטי שבכח האיש להעמיק בהתבוננות השכל עד שהשכל יקרע את הלב:

קיצור הדברים ששניהם סוברים שלרגל עומק הרע שהי' נשרש בלב יתרו, באשר הי' משורש קין קינא דמסאבותא, לא הי' נקל כ"כ להתהפך מן הקצה אל הקצה, מתכלית הרע לתכלית הטוב, אלא בהארות גדולות מאד מאור השכל, ובאשר הי' הלב אטום ומכוסה במכסה חזק מאוד, שלא הי' אפשר לעבור הארת השכל אל הלב, אמר ר"י שסייעה בזה מלחמת עמלק, כי כמו שהוסר המכסה האבני מכלל העולם ע"י חרבו של יהושע, כן הוא באדם הפרטי על ידי חרב ומלחמה שהאדם עורך עם טבעו בתשובה בתפלה ובתחנונים ובצעקה, כמ"ש (איכה ב') צעק לבס אל ה', זהו חרב של ישראל כדכתיב (בראשית מ"ח) בחרבי ובקשתי, ובתרגום בצלותי ובבעותי, הוא קורע מעל לבו את סגור לבבו אוטם הלב וכיסויו, כי חרבו של יהושע שהסירה הקליפה מכלל העולם לא היתה חרב גשמית לבד אלא גם בתענית ובתפלה, כפירש"י (שמות י"ז י') מכאן לתענית ציבור שצריכים שלשה, ובפרד"א שהיו כורעין ונופלים על פניהם ע"ש, ובמד"ר (דברים פ' י"א) שתפלתו של משה היתה דומה לחרב שהוא קורע וחותר, ומקרא מלא הוא (דברים ל"ג) ואשר חרב גאותך, וכמו בכלל כן הוא בפרט, וזה הי' נמי ביתרו, וע"י כן שמע את כל אשר עשה ה'. ור"א המודעי סובר מ"ת שמע ובא הוא עשה טוב, שעל ידי מתן תורה שהי' בכלל העולם זה סייע ליתרו, שכמו בכלל היתה קריעת שמים ע"י אור התורה שהי' קורע כל המסכים וכל המבדילים, כן הוא באדם שאור ההתבוננות בוקע וחותר אל עומק הלב עד שהפך את כל מדותיו לטוב. ושני דרכים אלו הם בכל אדם הפרטי לקרוע סגור לבו, יש על ידי סור מרע ותעניתים תפילות ובקשות וצעקות כמ"ש הרמב"ם (פ"ב מה' תשובה ה"ד) מדרכי השב להיות השב צועק תמיד לפני ה' בבכי ובתחנונים וכו', ויש אשר נושע בלתי כל אלה אלא בועשה טוב, היינו שמקבל על עצמו לשקוד על דלתי התורה ולשעבד את כל חושיו וכל שכלו לתורה עד שאור התורה בעצמו בוקע ונכנס לתוך לבו להפכה לטוב בלי תעניתים ובלי צעקה, וידועין דברי האר"י ז"ל שעיקר התשובה הוא עסק התורה:

ומ"ד קריעת סוף שמע ובא ס"ל נמי כנ"ל, אלא שלרגלי גודל אוטם הלב שהי' על לב יתרו משורש קין לא נושע אלא ע"י קריעת ים סוף. דהנה בספר גבורות ה' להמהר"ל שענין קריעת ים סוף הוא ביטולו של החומר, שמים הם חומרים ובקיעת הים הוא ביטול החומר ולפירוש הזוה"ק והאר"י ז"ל שהוא התגלות אורות עליונים גבוהים רמים ונשאים, ומחמת התדבקם בים, ישועת ישראל ועונש מצרים. ישועת ישראל היתה ע"י התגלות אורות עליונים גבוהים רמים ונשאים, ומחמת התדבקם בעולם העליון כ"כ עד שנעשו נביאים וראתה שפחה על הים וכו' לא הי' לים החומרי מציאות נגד, והים ראה וינוס. אבל לעונש מצרים הי' ע"י ביטול החומר ומצרים הם חומרים ובהתבטל כלל החומר שהוא הים נתבטלו גם הם. וא"כ היתה אז התחברות העולמות ע"י ביטול המסך המבדיל משני צדדים, מצד התגלות מלמעלה למטה, כעין מתן תורה, ומצד ביטול כח החומרי מלמטה למעלה, וכעין מלחמת עמלק. ואולי יש לפרש בזה כוונת המד"ר שלבש אז הקדוש ברוך הוא חלוק של תפארת שהוא כלילת הגוונין לבן ואדום לבן מצד מלמעלה למטה, ואדום מצד מלמטה למעלה, ולעומת זה באדם הפרטי הי' אז שניהם יחד, התגברות כח השכלי הי' בוקע וקורע את המסך המבדיל וכנ"ל, וכ"כ השפלות וכניעת הנפש שהוא ביטול החומר מלמטה למעלה, והוא ביטול כח הרע מלמעלה ומלמטה, וכעין שאמרו ז"ל (ערכין ט"ו ב) אני מלמעלה וגיהנם מלמטה, שנאמר חצי גבור שוננים מלמעלה עם גחלי רתמים מלמטה, כי לגודל וחוזק המכסה והאוטם שהי' על לב יתרו כנ"ל, שהי' משורש קין, הי' צריך סיוע משני הצדדין עד שהי' יכול לשמוע ולשים הדברים אל לבו, וכעין זה יש לפרש שלשת הזמנים שבשבת, שבת דמעלי שבתא, ושבת דיממא, ושבת דזמן מנחה. שבת דמעלי שבתא נפתח סגור הלב ע"י ביטול והכניעת הנפש והתשובה של ערב שבת, וכפי מה שאמרנו במקום אחר בשם אדמו"ר הרי"ם זצלה"ה מגור שהכנה לשבת היא כי שבת היא ברוך, ואשר לא יקים הוא ארוך, ואין ארוך מדבק בברוך, ומוכן כי לצאת מכלל אשר לא יקים הוא בתשובה ושברון הלב, וכמו שאמרו ז"ל שאין הכנה זו ע"י עיון הלכה לבד וכמו שאמרו ז"ל (שבת ל"ה ב) ששבתין מתוך מריעין, כמו שאמר כ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה שתרועה הוא יללה, להיות מתמרמר על נפשו באיזה פנים הוא בא לקבל שבת, ועי"ז כד עייל שבתא כל דינין מתעברין מינה, וכמ"ש אש לפניו תלך ותלהט סביב צריו, והוא כעין מחיית עמלק. שבת דיממא היא התגלות אורות גדולים עוד יותר, וכמו שידוע מכתבי האר"י דכמו שצריך טבילה מחול לקודש, כן צריך לטבול ביום שנית, וע"כ אז הוא זמן קריאת התורה, ובשבת ניתנה תורה, היא שבת דיממא כדכתיב ויהי בהיות הבוקר, וע"כ שבת דיממא היא דוגמת מתן תורה. ושבת דמנחה היא נחלת יעקב היא כלולה משניהם, האורות הם גדולים מאד רעוא דרעוין, ולבר נטלין ולא עאלין הני כלבין דחציפין הוא קליפת עמלק כלב, ונפתח סגור הלב משני הצדדין כנ"ל: